

นิพนธ์ต้นฉบับ

Original article

ความสำเร็จในการลดการใช้สารเคมีในการปลูกกระเทียม: กรณีศึกษาบ้านพงสะตือ หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านแก่ง อำเภอตรอน จังหวัดอุดรธานี

เผด็จการ กันแจ่ม ศษ.ม.

สุนีย์ กันแจ่ม ส.ม.

สุภัทสรดา เอี่ยมสะอาด ส.บ.

หนึ่งฤทัย พลชัยยา ส.บ.

หลักสูตรสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

วันรับ:	21 มี.ค. 2561
วันแก้ไข:	23 พ.ย. 2561
วันตอบรับ:	15 ธ.ค. 2561

บทคัดย่อ การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความสำเร็จในการลดการใช้สารเคมีในการปลูกกระเทียมบ้านพงสะตือ หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านแก่ง อำเภอตรอน จังหวัดอุดรธานี ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือเกษตรกรผู้ปลูกกระเทียม จำนวน 115 คน และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด และค่าสูงสุด ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีและการปลูกกระเทียมโดยรวมอยู่ในระดับสูง ความสำเร็จในการลดใช้สารเคมีในการปลูกกระเทียม พบว่า ด้านสภาพผู้นำ ($\mu=3.33$, $\sigma=0.60$) ด้านการตลาด ($\mu=3.19$, $\sigma=0.80$) ด้านการมีส่วนร่วม ($\mu=3.16$, $\sigma=0.72$) และด้านตัวอย่างครัวเรือนต้นแบบ ($\mu=3.11$, $\sigma=0.62$) อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านสนับสนุนจากองค์กรและบุคลากรภายนอก ($\mu=2.96$, $\sigma=0.82$) อยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น การส่งเสริมศักยภาพของสภาพผู้นำอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นชนขับเคลื่อนและกระตุ้นการทำงานในการลดการใช้สารเคมีในการปลูกกระเทียมหรือผลผลิตทางการเกษตรชนิดอื่นต่อไป สามารถเป็นต้นแบบสำหรับพื้นที่ที่มีบริบทใกล้เคียงในการลดการใช้สารเคมี

คำสำคัญ: ความสำเร็จ, การลดการใช้สารเคมี, การปลูกกระเทียม

บทนำ

ปัจจุบันการเลือกสารเคมีมาใช้ในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรมากเกินความจำเป็นและปฏิบัติต่อเนื่องกันมาเป็นเวลายาวนานและได้กลายเป็นปัญหาต่อเกษตรกร คือ ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงและผลผลิตที่ได้ อาจมีสารตกค้างที่เกินค่าความปลอดภัยรวมถึงทำให้เกิดปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และยังเป็นอันตรายต่อ

เกษตรกรผู้ใช้โดยตรง⁽¹⁾ ซึ่งอาจจะเกิดการสะสมของสารเคมีในร่างกายจนถึงปริมาณมากพอที่จะทำให้เจ็บป่วย และยังมีผลกระทบต่อสุขภาพของผู้บริโภคอีกด้วย รัฐบาลไทยได้มุ่งเน้นส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์มาตั้งแต่ พ.ศ. 2544 โดยเน้นการผลิตที่ไม่ใช้สารเคมีหรือใช้ในระดับที่ปลอดภัยได้ในปี พ.ศ. 2556 มีรายงานผู้ป่วยที่ได้รับสารพิษจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชคิดเป็นอัตราป่วย 12.37

ต่อประชากรแสนคน ในส่วนของการตรวจคัดกรองสารเคมีในเลือดของเกษตรกรจากรายงานของสำนักโรคจากการประกอบอาชีพพบว่าเกษตรกรที่เป็นกลุ่มเสี่ยงและไม่ปลอดภัยต่อพิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืช โดยปี พ.ศ. 2555 เท่ากับ ร้อยละ 30.94 ต่อประชากรแสนคน ปีพ.ศ.2556 เท่ากับ ร้อยละ 30.57 ต่อประชากรแสนคน และพบเกษตรกรกลุ่มเสี่ยงและไม่ปลอดภัยต่อพิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2557 เท่ากับ 34.30⁽²⁾

ประชากรส่วนใหญ่ในจังหวัดอุดรดิตถ์ประกอบอาชีพเกษตรกรรมคิดเป็นร้อยละ 53.65 ของประชากรทั้งหมด โดยการปลูกข้าว หอมแดง กระเทียมและผลไม้ ทำให้อุดรดิตถ์เป็นแหล่งผลิตด้านการเกษตรที่สำคัญของประเทศไทยแหล่งหนึ่ง⁽³⁾ หมู่บ้านพงสะตือมีกระเทียมซึ่งถือเป็นพืชที่สร้างผลผลิตและรายได้ให้แก่ประชาชนภายในหมู่บ้าน ซึ่งการปลูกกระเทียมในปัจจุบันจะใช้สารเคมีในการเร่งผลผลิตเพื่อแข่งขันการสร้างรายได้สู่ท้องตลาดและการกำจัดศัตรูพืชจะใช้สารเคมีจำนวนมากซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อในหลาย ๆ ด้าน เช่น ผลกระทบด้านสุขภาพประชาชนมีสารพิษตกค้างในเลือด 140 ราย ด้านเศรษฐกิจมีรายจ่ายการซื้อสารเคมีปีละ 22,900 ลิตร/ปี เฉลี่ยครัวเรือนละ 107,515 บาท ครัวเรือนมีหนี้สินเฉลี่ยปีละ 30,000 บาทต่อปี ด้านสังคมประชาชนบ้านพงสะตือมีการอพยพย้ายถิ่นไปทำงานเพื่อนำเงินมาซื้อปุ๋ย 86 ครัวเรือน และด้านสิ่งแวดล้อมมีพื้นที่สาธารณะเกิดการปนเปื้อนสารเคมีในแหล่งน้ำ 2 แหล่ง ดินเกิดสภาพเสื่อมโทรมจากการใช้สารเคมี 3,560 ไร่และเกิดกลิ่นจากการใช้สารเคมีบริเวณโรงเรียนกับป่าช้าเก่า ซึ่งจะส่งผลในระยะยาวของประชาชนในหมู่บ้านพงสะตือ⁽⁴⁾

จากการตรวจหาสารเคมีในเลือดของเกษตรกร พบว่าในปี พ.ศ. 2557 มีเกษตรกรเข้าร่วมการตรวจจำนวน 34 คน เกษตรกรที่มีสารเคมีในร่างกายนี้อาจมีจำนวน 29 คน ร้อยละ 87.00 เกษตรกรที่ปลอดภัยจากสารเคมีในเลือดจำนวน 5 คน ร้อยละ 13.00 ปี พ.ศ. 2558 มีเกษตรกรเข้าร่วมการตรวจจำนวน 156 คน เกษตรกรที่มีสารเคมีในร่างกายนี้อาจมีจำนวน 140 คน ร้อยละ 89.29 เกษตรกรที่

ปลอดภัยจากสารเคมีในเลือด จำนวน 2 คน ร้อยละ 3.57 เกษตรกรที่มีภาวะเสี่ยงจากสารเคมีในเลือด จำนวน 14 คน ร้อยละ 7.14 และกลุ่มที่สารเคมีในเลือดมากที่สุดคือกลุ่มผู้บริโภคร่างกายทางสภาผู้นำจึงได้มีการทำประชาคมในการลดการใช้สารเคมี มีการอบรมให้ความรู้และสร้างความตระหนักให้กับประชาชนในการใช้สารเคมีที่ถูกต้อง โดยทีมวิชาการจากโรงพยาบาลตรอนและได้จัดทำประชาคมในลดการใช้สารเคมีในแปลงผักและกระเทียม และร่วมกันสร้างข้อตกลงภายในหมู่บ้านพงสะตือเพื่อลดการใช้สารเคมีภายในครัวเรือน⁽⁵⁾

หลังการเข้าร่วมโครงการได้มีการลดการใช้สารเคมีในการปลูกกระเทียมและส่งผลให้กระเทียมเป็นพืชที่ปลอดภัยและปลอดภัยและเป็นพืชเศรษฐกิจภายในหมู่บ้านพงสะตือและครัวเรือนในหมู่บ้านได้ปฏิบัติตามข้อตกลงในการลดการใช้สารเคมีมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนคือเกษตรกรมีการใช้ปริมาณสารเคมีลดลงร้อยละ 58.63 มีครัวเรือนเข้าร่วมโครงการชุมชนน่าอยู่บ้านพงสะตือ 115 ครัวเรือน ได้ขยายเป็นทั้งหมด 191 ครัวเรือน สามารถลดหนี้สินได้ทั้งหมด 9 ครัวเรือน จึงสามารถลดต้นทุนทางการเกษตรได้ส่งผลให้ครัวเรือนมีรายจ่ายลดลงและมีรายได้เพิ่มมากขึ้น โดยมีการใช้สารเคมีลดลงซึ่งเหลือการใช้เพียง 909 กิโลกรัม รวมเป็นเงินเฉลี่ยครัวเรือนละ 26,467 บาท ครัวเรือนปลูกผักปลอดสาร 26 ครัวเรือน ครัวเรือนปลูกผักและกระเทียมปลอดสาร 115 ครัวเรือน จำนวนกระเทียมทั้งหมด 8,959 กิโลกรัม เกษตรกรมีความรู้การใช้สารเคมีทางการเกษตรอย่างถูกต้อง 80 ครัวเรือน เกษตรกรใช้เกษตรอินทรีย์จำนวน 115 ครัวเรือน เกษตรกรใช้สารเคมีทางการเกษตรลดลงร้อยละ 43.63 ปริมาณการบริโภคผักปลอดสารพิษในครัวเรือนจำนวน ร้อยละ 72.00 เกิดบุคคลต้นแบบในการบริโภคผักต่อเนื้อ 3 คน เกิดเมนูอาหารสุขภาพของบ้านพงสะตือเกิดขึ้น 10 เมนู จึงส่งผลให้หมู่บ้านพงสะตือประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาการลดการใช้สารเคมีในการปลูกกระเทียมเนื่องจากทุกครัวเรือนที่ปลูกกระเทียมปฏิบัติตามข้อตกลงของชุมชนโดยไม่ใช้สารเคมีในการเพาะปลูก

กระเทียม มีการปรับเปลี่ยนจากการใช้สารเคมีมาเป็นการเตรียมดินโดยใช้สารชีวภาพ นอกจากนี้ยังส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนในชุมชนให้ความสำคัญและร่วมกันขับเคลื่อนในการพัฒนาหมู่บ้าน⁽⁵⁾

ความสำเร็จในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ปลูกในการลดการใช้สารเคมีในการปลูกกระเทียมบ้านบงสะตือ หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านแก่ง อำเภอตรอน จังหวัดอุดรธานี ประกอบไปด้วย ความสำเร็จด้านความรู้โดยเกษตรกรมีความรู้ในการลดการใช้สารเคมีและผลกระทบที่เกิดจากการใช้สารเคมี ความสำเร็จด้านสภาพผู้นำโดยเกิดสภาพผู้นำภายในหมู่บ้านได้ขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อพัฒนาหมู่บ้านและสภาพผู้นำได้มีการนำข้อมูลข่าวสารแจ้งให้ประชาชนในชุมชนได้รับทราบ ความสำเร็จด้านครัวเรือนต้นแบบโดยครัวเรือนที่มีการปลูกผักและกระเทียมปลอดสารพิษเพื่อเป็นตัวอย่างและแนวทางในการลดการใช้สารเคมีให้กับครัวเรือนอื่น ๆ ความสำเร็จด้านการมีส่วนร่วมโดยเกษตรกรได้มีส่วนร่วมในการสร้างกติการ่วมกับสภาพผู้นำในการแก้ไขปัญหาสารเคมีภายในชุมชน ความสำเร็จด้านการสนับสนุนองค์กรและบุคลากรภายนอกโดยมีหน่วยงานจากภายนอก ได้แก่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ โรงพยาบาลตรอน เกษตรอำเภอตรอน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการลดการใช้สารเคมี ความสำเร็จด้านการตลาดโดยมีสภาพผู้นำร่วมกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์อำเภอตรอนได้มีการประชาสัมพันธ์สร้างจุดขายและขยายตลาดกระเทียมปลอดสารพิษตั้งนั้นคณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเกี่ยวกับระดับความสำเร็จในการลดการใช้สารเคมีในการปลูกกระเทียมบ้านบงสะตือ หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านแก่ง อำเภอตรอน จังหวัดอุดรธานี เพื่อที่ต่อยอดความรู้ในการลดการใช้สารเคมีในการเกษตร และการพัฒนาชุมชนให้มีความยั่งยืนต่อไป

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้คือ ตัวแทนครัวเรือนที่ปลูกกระเทียมและเข้าร่วมโครงการชุมชนนออยู่บ้านบงสะตือ

หมู่ที่ 6 อำเภอตรอน จังหวัดอุดรธานี จำนวน 115 ครัวเรือน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกประชากร คือ เป็นผู้ปลูกกระเทียมอย่างน้อย 3 ปี มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปและยินดีให้ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยในครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม โดยแบ่งเป็น 2 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วยข้อมูลทั่วไปของแกนนำครัวเรือน ได้แก่ เพศ อายุ ศาสนา สถานภาพ ระดับการศึกษา รายได้ และการปลูกกระเทียม

ตอนที่ 2 ความสำเร็จของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วยปัจจัยภายใน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านสภาพผู้นำ ด้านตัวอย่างครัวเรือนต้นแบบ ด้านการมีส่วนร่วม และปัจจัยภายนอก ได้แก่ ด้านการสนับสนุนจากองค์กร และบุคลากรภายนอก ด้านการตลาด

เกณฑ์การแปลผลโดยพิจารณาตามเกณฑ์ของคีย์⁽⁶⁾ ดังนี้

- คะแนนเฉลี่ย 3.01-4.00 หมายถึง ความสำเร็จอยู่ในระดับมาก
- คะแนนเฉลี่ย 2.01-3.00 หมายถึง ความสำเร็จอยู่ในระดับปานกลาง
- คะแนนเฉลี่ย 1.00-2.00 หมายถึง ความสำเร็จอยู่ในระดับน้อย

ด้านความรู้ เกณฑ์การแปลผลตามหลักเกณฑ์ และวิธีการประเมินผลการศึกษาของ Bloom BS⁽⁷⁾ โดยมีเกณฑ์ ดังนี้

ระดับ	ร้อยละ
ความรู้ต่ำ	≤59.90
ความรู้ปานกลาง	60.00-79.90
ความรู้สูง	≥80.00

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือผ่านการประเมินความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และหาความครอบคลุมด้านเนื้อหาของเครื่องมือโดยคณะผู้วิจัยและนำแบบสอบถาม โดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คนตรวจสอบความเที่ยงตรงทางด้านเนื้อหา และความ

สอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ ได้แก่ IOC (index of item objective congruence) ได้ค่าเท่ากับ 0.66-1.00 และทดสอบความเชื่อมั่นโดยใช้ค่า KR-20 ในการวัดความรู้ด้านความสำเร็จในด้านความรู้เกี่ยวกับการลดการใช้สารเคมีในการปลูกกระเทียมเท่ากับ 0.71 และใช้ค่า Cronbach's alpha coefficient ในการวัดด้านความสำเร็จเกี่ยวกับการปลูกกระเทียมปลอดสารพิษทั้งหมดเท่ากับ 0.87 โดยแบ่งเป็นด้านปัจจัยภายในเท่ากับ 0.85 และด้านปัจจัยภายนอกเท่ากับ 0.77

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษา

เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 66.09 อายุระหว่าง 41 - 60 ปีมากที่สุด ร้อยละ 45.22 สถานภาพสมรส ร้อยละ 65.22 ส่วนใหญ่จบการศึกษาประถมศึกษา ร้อยละ 80.00 มีสมาชิกในครัวเรือน ระหว่าง 3 - 4 คน ร้อยละ 48.69 อาชีพหลักของครัวเรือนคือ เกษตรกรรม ร้อยละ 89.57 มีอาชีพเสริมของครัวเรือน ร้อยละ 27.83 รายได้ต่อเดือนของครัวเรือนอยู่ระหว่าง 5,001-10,000 บาท ร้อยละ 48.69 และ 10,001 - 15,000 บาท ร้อยละ 46.08 มีการใช้สารเคมีในครัวเรือน ร้อยละ 40.00 ส่วนใหญ่มีการเลือกใช้สารเคมีในการปลูกข้าว ร้อยละ 56.52 ปลูกพริก ข้าวโพด และมันสำปะหลัง ส่วนใหญ่ประเภทของสารเคมีที่ใช้คือปุ๋ยเคมี ร้อยละ 43.48 ใช้จ่ายการใช้สารเคมีต่อปีส่วนใหญ่ต่ำกว่า 5,000 บาท ร้อยละ 63.04 ประวัติการเจ็บป่วยในครัวเรือน ร้อยละ 47.83 ส่วนใหญ่ป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง

ความสำเร็จในการลดการใช้สารเคมีในการปลูกกระเทียม

ความสำเร็จประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านสภาพผู้นำ ด้านตัวอย่างครัวเรือนต้นแบบ ด้านการมีส่วนร่วม และปัจจัยภายนอก ได้แก่ ด้านการ

สนับสนุนจากองค์กรและบุคลากรภายนอก ด้านการตลาด โดยมีรายละเอียดดังนี้

เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้อยู่ในระดับสูงจำนวน 92 คน ร้อยละ 80.00 รองลงมาคือมีความรู้ในระดับปานกลางจำนวน 21 คน ร้อยละ 18.30 และมีความรู้ในระดับต่ำจำนวน 2 คน ร้อยละ 1.70 ตามลำดับดังตารางที่ 1

ความสำเร็จด้านสภาพผู้นำส่วนมากอยู่ในระดับมากจำนวน 79 คน ร้อยละ 68.70 และรองลงมาอยู่ในระดับปานกลางจำนวน 36 คน ร้อยละ 31.31 ความสำเร็จด้านตัวอย่างครัวเรือนต้นแบบส่วนมากอยู่ในระดับปานกลางจำนวน 58 คน ร้อยละ 50.43 รองลงมาคืออยู่ในระดับมากจำนวน 49 คน ร้อยละ 42.61 และอยู่ในระดับน้อยจำนวน 8 คน ร้อยละ 6.96 ตามลำดับความสำเร็จด้านการมีส่วนร่วมส่วนมากอยู่ในระดับมากจำนวน 70 ครัวเรือน ร้อยละ 60.87 รองลงมาคืออยู่ในระดับปานกลางจำนวน 45 คน ร้อยละ 39.13 และอยู่ในระดับน้อยคือจำนวน 4 คน ร้อยละ 3.48 ตามลำดับความสำเร็จด้านการสนับสนุนจากองค์กรและบุคลากรภายนอกส่วนมากอยู่ในระดับปานกลางจำนวน 63 คน ร้อยละ 54.78 รองลงมาคืออยู่ในระดับมากจำนวน 34 คน ร้อยละ 29.57 และอยู่ในระดับน้อยจำนวน 18 คน ร้อยละ 15.65 ตามลำดับและความสำเร็จด้านการตลาดอยู่ในระดับมากจำนวน 62 คน ร้อยละ 53.91 รองลงมาคืออยู่ในระดับปานกลางจำนวน 47 คน ร้อยละ 40.87 และอยู่ในระดับน้อยจำนวน 6 คน ร้อยละ 5.22 ตามลำดับดังตารางที่ 2

ตารางที่ 1 ระดับความสำเร็จด้านความรู้รายด้าน (N=115)

ระดับความรู้	จำนวน	ร้อยละ
ความรู้สูง (≥ 80)	92	80.00
ความรู้ปานกลาง (60 - 79.9)	21	18.30
ความรู้ต่ำ (≤ 59.9)	2	1.70
รวม	115	100.00

วิจารณ์

จากผลการวิจัยความสำเร็จการลดการใช้สารเคมีในการปลูกกระเทียม หมู่ที่ 6 บ้านพงสะตือ ตำบลบ้านแก่ง อำเภอตรอน จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า ความสำเร็จด้านความรู้ที่อยู่ในระดับสูง เกษตรกรผู้ปลูกกระเทียมหลังจากเข้าร่วมโครงการชุมชนนำอยู่บ้านพงสะตือทำให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในการลดใช้สารเคมีในการเกษตรเพิ่มมากขึ้น นำไปสู่การลดการใช้สารเคมีซึ่งสอดคล้องกับแผนจัดการ 6 แก่ง⁽⁵⁾ ได้กล่าวไว้ว่าประชาชนบ้านพงสะตือมีความรู้ในการลดใช้สารเคมีในการเกษตร การเตรียมดินให้ดีด้วยปุ๋ยหมักและใช้น้ำหมักชีวภาพในการไล่แมลงซึ่งได้ความรู้จากหน่วยงานทางเกษตรอำเภอและบุคลากรในโรงพยาบาล และสอดคล้องกับงานวิจัยของจิราพร ทรงพระ⁽⁸⁾ ได้ศึกษาเกี่ยวกับการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการลดพฤติกรรมเสี่ยงจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกหอมแดง ตำบลเมืองแคน อำเภอราศีไศล จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้นพร้อมทั้งส่งผลปรับเปลี่ยนทัศนคติในการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

ความสำเร็จด้านสภาพผู้นำอยู่ในระดับมาก ทำให้เกษตรกรมีการลดการใช้สารเคมีโดยเกิดจากสภาพผู้นำหมู่บ้านพงสะตือจำนวน 50 คน มาจากตัวแทนของกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้านโดยการดำเนินงานโครงการของสำนัก-

งานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มีการประชุมสภาผู้นำอย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนาศักยภาพโดยการไปศึกษาดูงาน อบรม ส่งผลให้สภาผู้นำมีความรู้และมีความเข้าใจในการขับเคลื่อนโครงการอย่างต่อเนื่อง มีการนำข้อมูลข่าวสารแจ้งให้คนในหมู่บ้านพงสะตือรับทราบข้อมูลและมีการรวบรวมข้อมูลของเกษตรกรในหมู่บ้านอย่างเป็นระบบเพื่อนำมาช่วยวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของปัญหาของการใช้สารเคมีในการเกษตรของหมู่บ้านพงสะตือ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิมล พุ่มไย⁽⁹⁾ ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนยางภาคใต้ พบว่า กลุ่มผู้นำและกรรมการมีความกระตือรือร้นและมีบทบาทในการแจ้งข่าวสารให้สมาชิกทราบและสร้างทัศนคติในการระดมความคิดเพื่อการแก้ไขปัญหาในทำสวนยางพารา และสอดคล้องกับงานวิจัยของภุชญา เกิดศรี⁽¹⁰⁾ ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อปัจจัยแห่งความสำเร็จในการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินศึกษากรณี ตำบลนิคมเสี้ยว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ความสำเร็จปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันและมีสถานะผู้นำในการประสานงานที่ดีทำให้เกิดความสำเร็จ และสอดคล้องกับงานวิจัยของจิราพร ทรงพระ⁽⁸⁾ ได้ศึกษาการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการลดพฤติกรรมเสี่ยงจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกหอมแดง

ตารางที่ 2 ระดับความสำเร็จรายด้าน (N=115)

ความสำเร็จ	มาก		ปานกลาง		น้อย		μ	σ	ระดับ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ			
สภาผู้นำ	79	68.70	36	31.30	0	0.00	3.33	0.60	มาก
ตัวอย่างครัวเรือนต้นแบบ	49	42.61	58	50.43	8	6.96	3.11	0.62	มาก
การมีส่วนร่วม	70	60.87	41	35.65	4	3.48	3.16	0.72	มาก
การสนับสนุนจากองค์กรและบุคลากรภายนอก	34	29.57	63	54.78	18	15.65	2.96	0.82	ปานกลาง
การตลาด	62	53.91	47	40.87	6	5.22	3.19, 0.80		มาก

ตำบลเมืองแคน อำเภอราศีไศล จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า แกนนำในชุมชนได้มีการวางแผนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อคัดเลือกโครงการจากผู้เข้าร่วมประชุมที่ร่วมแสดงความคิดเห็นในการดำเนินการแก้ไขปัญหาในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกหอม

ความสำเร็จด้านตัวอย่างครัวเรือนต้นแบบอยู่ในระดับมาก โดยครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการชุมชนนำอยู่ในหมู่บ้านพงสะตือมีการใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนการใช้สารเคมีในการปลูกกระเทียมเพื่อเป็นตัวอย่างและแนวทางในการลดการใช้สารเคมีให้กับครัวเรือนอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับเหตุการณ์ ก้นแจ่ม⁽⁵⁾ ได้กล่าวไว้ว่า บ้านพงสะตือมีครัวเรือนต้นแบบในการปลูกกระเทียมปลอดสารเคมีได้มีการคิดค้นการนำกระเทียมปลอดสารมาทำเป็นเมนูสุขภาพ โดยสามารถควบคุมความดันโลหิตของตนเองให้อยู่ในระดับปกติได้และครัวเรือนต้นแบบสามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้นจากการสร้างกระเช้าผักขำรวยที่ส่งผลให้เกิดแรงกระตุ้นภายในชุมชนในการปลูกกระเทียมปลอดสารเคมีและสอดคล้องกับงานวิจัยของนิตยา ผุดผ่อง⁽¹¹⁾ ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแหลมคุณแก้วหน้า ตำบลหาดสองแคว อำเภอดรอน จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จเกิดจากบุคคลต้นแบบมีการบริหารจัดการและการวางแผนที่ดี

ความสำเร็จด้านการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก โดยกลุ่มเกษตรกรมีการเข้าร่วมประชุมประจำเดือนในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่องมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือในการแก้ไขปัญหาผลกระทบจากสารเคมีและปฏิบัติตามข้อตกลงของหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการทำกติกา เกิดข้อตกลงการลดการใช้สารเคมี และปฏิบัติตามข้อตกลงอย่างเคร่งครัด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของครุปรกรณ์ ละเอียดอ่อน⁽¹²⁾ ศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อลดการใช้สารเคมีของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลหนองตาด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิภา พิทักษ์ศานต์⁽¹³⁾ ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อปัจจัยแห่งความสำเร็จของ

การนำนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนไปปฏิบัติกรณีศึกษา อำเภอเมืองกระบี่ จังหวัดกระบี่ พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมกันอธิบายความแปรผันความสำเร็จของนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนไปปฏิบัติในการพึ่งพาตนเองได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของจิราพร ทรงพระ⁽⁸⁾ ได้ศึกษาการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการลดพฤติกรรมเสี่ยงจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกหอมแดง ตำบลเมืองแคน อำเภอราศีไศล จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทำให้เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้นพร้อมทั้งส่งผลการปรับเปลี่ยนทัศนคติในการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกหอมแดง

ความสำเร็จด้านการสนับสนุนองค์กรและบุคลากรภายนอกอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีหน่วยงานของ สสส. เกษตรอำเภอดรอน เจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลดรอน บุคลากรจากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ เข้ามามีส่วนร่วมการสนับสนุนในการสร้างวิทยากรในพื้นที่ การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ การกระตุ้นให้ลดการใช้สารเคมีในการเกษตร การสนับสนุนเปิดพื้นที่ในการขายกระเทียมและมีการประชาสัมพันธ์จุดขายกระเทียมให้กับเกษตรกรและเกิดเป็นเครือข่ายการขับเคลื่อนชุมชนทุกภาคส่วนของบ้านพงสะตือในการลดการใช้สารเคมีของเกษตรกรผู้ปลูกกระเทียมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจิราพร ทรงพระ⁽⁸⁾ ได้ศึกษาการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการลดพฤติกรรมเสี่ยงจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกหอมแดง ตำบลเมือง-แคน อำเภอราศีไศล จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานอื่น ๆ ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานจัดโครงการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของชุมชนบ้านเมืองแคน และสอดคล้องกับงานวิจัยชาติรี โปธิสาราช⁽¹⁴⁾ ได้ศึกษาการพัฒนาศักยภาพในการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้องและปลอดภัยของเกษตรกรผู้ปลูกผัก บ้าน

พรวัว หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านพรวัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า การประชุมวางแผนในการแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาศักยภาพในการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้องและปลอดภัยได้รับความร่วมมือในการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการและแกนนำในชุมชนที่ทำให้ประสบผลสำเร็จอย่างต่อเนื่อง

ความสำเร็จด้านการตลาดอยู่ในระดับมาก โดย สสส. และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ร่วมกับสภาผู้นำหมู่บ้านพงสะตือได้มีการประชาสัมพันธ์จุดขายกระเทียมปลอดสารพิษส่งผลให้ขายผลผลิตได้และเกิดกลุ่มผู้ปลูกกระเทียมปลอดสารเคมีที่สามารถต่อรองราคาตลาดได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอัญชญา ณ ระนอง⁽¹⁵⁾ ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเกษตรที่ลดการพึ่งพิงสารเคมี กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรบางกลุ่มในจังหวัดจันทบุรีและปทุมธานี พบว่าการรวมกลุ่มเพื่อทำการเกษตรปลอดสารพิษซึ่งมีภาครัฐเข้ามาเกี่ยวข้องการบริหารจัดการกลุ่ม โดยมีแหล่งกระจายผลผลิตที่ไม่ใช้สารเคมี ได้แก่เครือข่ายของตลาดปลอดสารพิษที่เปิดขายในหน่วยงานราชการ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้

1. จากผลการวิจัยด้านความรู้ควรจัดให้มีกิจกรรมเน้นและส่งเสริมความรู้ในเรื่องของสารเคมีตกค้างในกระเทียมผลกระทบจากสารเคมีตกค้าง

2. จากผลการวิจัยด้านการสนับสนุนจากองค์กรและบุคลากรภายนอกอยู่ในระดับปานกลาง ควรมีการสร้างภาคีเครือข่ายกับองค์กรหรือบุคคลภายนอกที่สามารถสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนเช่น เงินทุนวัสดุอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมของโครงการ และบุคลากรภายนอก

ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาถึงบทบาทของกลุ่มสภาผู้นำ และครัวเรือนต้นแบบถึงความเข้มแข็งของกลุ่มที่จะส่งผลต่อความสำเร็จและการพึ่งพาตนเองของกลุ่ม

2. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการลดใช้สารเคมีในเกษตรกรที่ปลูกกระเทียมหรือผักปลอดสารเคมี

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณเกษตรกรปลูกกระเทียมบ้านพงสะตือ สภาผู้นำทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

1. อนงค์ลักษณ์ เคนสุโพธิ, ประณีต ประสาระเอ, ชนะชัย ประทุมมิ่ง. การใช้สารเคมีในการเกษตรและแนวทางการลดการใช้สารเคมีของเกษตรกรบ้านชิงแฉง ตำบลเขาวไร่ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ปี 2557. วารสารวิชาการ-สาธารณสุข 2558;24:822-32.
2. สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม. รายงานผู้ป่วยที่ได้รับสารเคมีกำจัดศัตรูพืช [อินเทอร์เน็ต]. 2557 [สืบค้นเมื่อ 1 ก.ย. 2560]. แหล่งข้อมูล: <http://www.uttaradit.doae.go.th/home/index.php/dataorganiz/big-boss>
3. สำนักงานเกษตรจังหวัดอุตรดิตถ์. ประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมในจังหวัดอุตรดิตถ์ [อินเทอร์เน็ต]. 2556 [สืบค้นเมื่อ 18 ต.ค.2560]. แหล่งข้อมูล: <http://www.uttaradit.Doae.go.th/home/index.php/dataorganiz/big-boss>
4. ปรรธนา ศรีชานา. ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านพงสะตือ หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านแก่ง อำเภอดุสิต จังหวัดอุตรดิตถ์. อุตรดิตถ์: ชุมชนบ้านพงสะตือ; 2559.
5. เผด็จการ กันแจ่ม. ผลการดำเนินงานโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ บ้านพงสะตือหมู่ที่ 6 ตำบลบ้านแก่ง อำเภอดุสิต จังหวัดอุตรดิตถ์. อุตรดิตถ์: บ้านพงสะตือ; 2559.
6. Kiess HO. Statistical concepts for the behavioral sciences. Massachusetts: Allyn and Bacon; 1989.
7. Bloom BS. Taxonomy of educational objectives, hand book I: cognitive domain. New York: David McDay Company; 1971.
8. จิราพร ทรงพระ. การใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการลดพฤติกรรมเสี่ยงจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกหอมแดง ตำบลเมืองแคน อำเภอราชไศล จังหวัดศรีสะเกษ. วารสารวิจัย มข 2555;12:30-9.

9. วิมล พุ่มไย. ปัจจัยที่มีผลต่อการสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรชาวสวนยางภาคใต้ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. สุราษฎร์ธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี; 2548.
10. ฐิธิปัญญา เกิดศรี. ปัจจัยปัจจัยความสำเร็จในการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินศึกษากรณีตำบลนิคมเสียว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี [วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต]. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์; 2553.
11. นิตยา ผุดผ่อง. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแหลมคุณแก้วหน้าตำบลหาดสองแคว อำเภอดรอน จังหวัดอุตรดิตถ์ [วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต].อุตรดิตถ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์; 2554.
12. ครุปรกรณ์ ละเอียดอ่อน. การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อลดการใช้สารเคมีของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลหนองตาด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์. วารสารวิจัย-และพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ 2559;11:112-5.
13. ศศิภา พิทักษ์ศานต์. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนไปปฏิบัติ กรณีศึกษาอำเภอเมืองกระบี่ จังหวัดกระบี่. วารสารวิทยบริการ 2556;24:33-46.
14. ชาดรี โปธิสาราช. การพัฒนาศักยภาพในการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้องและปลอดภัยของเกษตรกรผู้ปลูกผัก: บ้านพร้าว หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอเมืองจังหวัดหนองบัวลำภู. วารสารวิจัย มข 2555; 12:65-75.
15. อัญชญา ณ ระนอง. การเกษตรที่ลดการพึ่งพิงสารเคมี: กรณีศึกษา กลุ่มเกษตรกรบางกลุ่ม ในจังหวัดจันทบุรีและปทุมธานี. วารสารการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน 2558;23:93-118.

Abstract: Successful Reduction of Chemical Use in Garlic Farming of Ban Phong Satue, Bankang Sub-district, Tron District, Uttaradit Province

Padetkran Kancham, M.Ed.; Sunee Kancham, M.P.H.; Suphadsara Aeamsoad, B.P.H.; Neungruethai Ponchaiya, B.P.H.

Public Health Program, Uttaradit Rajabhat University, Thailand

Journal of Health Science 2019;28(Suppl 2):S55-S62.

This descriptive research aims to study the success level of reducing the use of chemicals of 115 garlic farmers in Baan Pongsatue, Ban Kaeng Sub-district, Tron District, Uttaradit Province. Data were collected by using questionnaires and were analyzed by using descriptive statistics: frequency, percentage, mean and standard deviation. The results showed that most of the farmers had high level of knowledge about growing garlic and chemical use. The reduction of chemical use in garlic production was attributable by leader's council, marketing, participation, and sample household at a good level ($\mu=3.33, \sigma=0.60$; $\mu=3.19, \sigma=0.80$; $\mu=3.16, \sigma=0.72$; $\mu=3.11, \sigma=0.62$; respectively). The support from external organizations and personnel was at moderate level ($\mu=2.96, \sigma=0.82$). Therefore, the continuous promotion of the potential of the leadership should be emphasized and motivated to reduce their use of chemicals in garlic or other agricultural products. This approach should be a model for other areas with similar contexts so as to reduce the use of chemicals in farmers.

Keywords: success, reduction of chemical use, garlic farming